

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY MAJLISI QONUNCHILIK PALATASI

12-avgust
2026

“Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot”

O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining 35 yilligi

“MAMLAKATIMIZDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA PARLAMENTNING ROLI”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 258 sahifa.
2026-yil, avgust*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

KIRISH

EKOLOGIK QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH VA “YASHIL” TARAQQIYOT BORASIDAGI PARLAMENT NAZORATI

Xamzayev Abdushukur Xudoykulovich
O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasidagi
O'zbekiston ekologik partiyasi fraksiyasining rahbari

Hurmatli konferensiya ishtirokchilari!

Xonimlar va janoblar!

Jahonda kechayotgan iqlim o'zgarishi, biologik xilma-xillikning qisqarishi, suv resurslari tanqisligi, yerlarning degradatsiyasi va atrof-muhit ifloslanishi kabi ekologik tahdidlar barcha davlatlar oldida umumiy vazifalarni qo'yimoqda. Bu esa ekologik xavfsizlikni ta'minlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda barqaror rivojlanishning huquqiy asoslarini mustahkamlashni davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilashni taqozo etmoqda.

“Yashil” taraqqiyotni ta'minlash zamon talablariga javob beradigan qonunchilik bazasini shakllantirish, uni muntazam takomillashtirib borish hamda qabul qilingan qonunlar ijrosi ustidan samarali parlament nazoratini ta'minlash bilan chambarchas bog'liqdir.

Muhim ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy ahamiyatga ega bo'lgan ekologik munosabatlarni huquqiy tartibga solishga qaratilgan ekologik qonunchilik samaradorligini oshirish muhim omil hisoblanadi.

So'nggi yillarda Yangi O'zbekistonda atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash va “yashil” iqtisodiyot tamoyillarini hayotga keng joriy etishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Mazkur islohotlarning huquqiy poydevorini mustahkamlash hamda ularning ijrosini ta'minlashda parlamentning o'rni va mas'uliyati tobora ortib bormoqda.

Ekologik xavfsizlikni ta'minlash va “yashil” taraqqiyotga erishish har qanday davlatning puxta o'ylangan huquqiy siyosatiga bevosita bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, so'nggi yillarda Yangi O'zbekistonda ekologik sohada qonunchilikni xalqaro standartlar asosida takomillashtirishga qaratilgan tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Eng avvalo, 2023-yilda xalqimizning xohish-istaklari asosida qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi muqaddimasidagi «mamlakatimizning bebaho tabiiy boyliklarini ko'paytirishga, hozirgi va kelajak avlodlar uchun asrab-avaylashga hamda atrof-muhit musaffoligini saqlashga astoydil ahd qilib...» degan jumlar ham bu borada mamlakatimiz o'zining aniq va mustahkam pozitsiyasiga ega ekanini anglatadi. Bundan tashqari, Bosh Qomusimizda ijtimoiy, iqtisodiy huquqlar qatori «ekologik huquq» tushunchasi kiritildi.

Xususan, fuqarolarning qulay atrof-muhitga bo'lgan huquqi, tabiiy boyliklarni asrab-avaylash hamda kelgusi avlodlar manfaatlarini ta'minlash davlatning ustuvor vazifalaridan biri sifatida belgilandi.

Keyingi yillarda o'rmonlardan foydalanish, yaylovlarni muhofaza qilish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish, ekologik audit, gidrometeorologiya, organik mahsulotlar ishlab chiqarish, ichimlik suvi ta'minoti hamda suv resurslarini boshqarish sohalarida qabul qilingan qonunlar mazkur yo'nalishda yaxlit huquqiy tizimni shakllantirishga xizmat qildi.

So'nggi yillarda mamlakatimizda ekologik qonunchilikni takomillashtirishda quyidagi yo'nalishlar ustuvorlik kasb etdi:

- birinchidan**, atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash;
- ikkinchidan**, iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatish va oldini olish, “yashil” iqtisodiyotni rivojlantirish;
- uchinchidan**, yerdan foydalanish va muhofaza qilish;
- to'rtinchidan**, yer osti boyliklaridan foydalanish va muhofaza qilish;
- beshinchidan**, suvdan foydalanish va muhofaza qilish;
- oltinchidan**, o'simlik dunyosidan foydalanish va muhofaza qilish;
- yettinchidan**, hayvonot dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish;
- sakkizinchidan**, atmosfera havosini muhofaza qilish qonunchiligi;
- to'qqizinchidan**, gidrometeorologiya sohasi.

Hurmatli konferensiya ishtirokchilari!

2016–2025-yillarning o'zida ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida 30 ga yaqin qonun qabul qilinib, ular ekologik munosabatlarni huquqiy tartibga solishning zamonaviy tizimini yaratish uchun poydevor bo'ldi.

Jumladan, "Hayvonot dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida", "O'simlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida", "O'rmon to'g'risida", "Qayta tiklanuvchi energiya manbalari to'g'risida", "Ekologik audit to'g'risida", "Gidrometeorologiya faoliyati to'g'risida", "Organik mahsulotlar to'g'risida", "Tuproqni muhofaza qilish va uning unumdorligini oshirish to'g'risida", "Ekologik ekspertiza, atrof-muhitga ta'sirni baholash va strategik ekologik baholash to'g'risida", "Issiqxona gazlarining chiqarilishini cheklash to'g'risida"gi yaxlit va yangi tahrirdagi qonunlar hamda Suv kodeksining qabul qilinishi mamlakatimizda ekologik siyosatning huquqiy asoslarini yangi bosqichga olib chiqdi.

Mazkur qonunlar nafaqat tabiiy resurslarni muhofaza qilishning huquqiy mexanizmlarini takomillashtirdi, balki iqlim o'zgarishiga moslashish, "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini keng joriy etish, biologik xilma-xillikni asrash hamda ekologik xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan davlat siyosatining huquqiy poydevorini mustahkamladi.

Bugungi kunda ekologik qonunchilikning asosiy vazifasi faqat tabiatni muhofaza qilish bilan cheklanmaydi. U investitsiya siyosatini shakllantirish, resurslardan samarali foydalanish, "yashil" texnologiyalarni rag'batlantirish, iqlim o'zgarishi oqibatlariga moslashish hamda aholining munosib hayot sifatini ta'minlashning muhim huquqiy omiliga aylanmoqda.

Mamlakatimiz xalqaro huquqning teng huquqli subyekti sifatida bir qator xalqaro hujjatlarga qo'shildi.

Xususan:

Qonunchilik palatasi majlislarida hukumat a'zolarining Qonunchilik palatasi deputatlari savollariga javoblarini eshitish — "Hukumat soati";

davlat organlari rahbarlarining o'z faoliyati masalalari yuzasidan axborotini eshitish;

Qonunchilik palatasi tomonidan davlat organlarining mansabdor shaxslariga qonunlar va davlat dasturlarining ijrosi masalalari yuzasidan parlament so'rovi yuborish;

Qonunchilik palatasining tegishli qo'mitasi tomonidan davlat organlari rahbarlarining axborotini eshitish;

qonun hujjatlarining ijrosi holatini va huquqni qo'llash amaliyotini tegishli qo'mita tomonidan o'rganish hamda qonunosti hujjatlarining qabul qilinishi yuzasidan monitoringni amalga oshirish;

deputatlik so'rovlari yuborish va boshqa shakllarda amalga oshirilmoqda.

O'zbekiston Ekologik partiyasi fraksiyasi va uning deputatlari ham mazkur jarayonlarda faol ishtirok etmoqda.

2025-yil davomida Ekologik partiya fraksiyasi tashabbusi bilan ekologik masalalar yuzasidan 2 marotaba hukumat a'zolarining axboroti eshitildi va davlat organlarining mansabdor shaxslariga 3 marotaba parlament so'rovi yuborildi.

Shu bilan birga, fraksiya yig'ilishlarida sohadagi qonunlar va davlat dasturlarining ijrosi yuzasidan 13 marotaba tegishli mansabdor shaxslarning axborotlari eshitildi.

Hurmatli anjuman ishtirokchilari!

Fraksiyamiz Qonunchilik palatasi deputatlari bilan hamkorlikda kelgusida ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi qonunlarni tizimlashtirish, qonunlarda huquqiy tartibga solish mexanizmlarini aniq belgilashga qaratilgan qonun loyihalari ustida ish olib bormoqda.

Jumladan:

ekologik qonunchilikni tizimlashtirish va kodifikatsiyalashga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi Ekologiya kodeksini maromiga yetkazish;

"Hayvonlarni shafqatsiz munosabatdan himoya qilish to'g'risida"gi qonun loyihasini;

"Atmosfera havosini muhofaza qilish to'g'risida"gi qonun loyihasini yangi tahrirda;

"Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar to'g'risida"gi qonun loyihasini yangi tahrirda;

"Chiqindilar to'g'risida"gi qonun loyihasini yangi tahrirda;

"Atrof-muhit monitoringi to'g'risida"gi yangi qonun loyihasini ishlab chiqish oldimizda turgan ustuvor vazifalar hisoblanadi.

Hurmatli konferensiya ishtirokchilari!

Xulosa o'rinda aytishimiz mumkinki, Yangi O'zbekistonda ekologik qonunchilikni takomillashtirish va "yashil" taraqqiyotni ta'minlash jarayonida parlament nafaqat qonun qabul qiluvchi oliy vakillik organi, balki qabul qilingan qonunlarning hayotga to'liq va samarali tatbiq etilishi ustidan ta'sirchan nazoratni amalga oshiruvchi muhim konstitutsiyaviy institut sifatida ham alohida o'rin tutadi.

Ishonchim komilki, mazkur xalqaro konferensiya doirasida bildiriladigan ilmiy yondashuvlar, amaliy takliflar va ilg'or tajribalar ekologik qonunchilikni yanada takomillashtirish, o'zaro tajriba almashish hamda barqaror va "yashil" taraqqiyot maqsadlariga erishish yo'lida muhim muvaffaqiyat maydoni bo'lib xizmat qiladi.

E'tiboringiz uchun rahmat!

MUNDARIJA

AHOLINING EKOLOGIK MADANIYATINI YUKSALTIRISHDA EKOLOGIK TA'LIM, JAMOATCHILIK ISHTIROKI VA SHAXSIY JAVOBGARLIK: 2025–2026-YILLARDAGI INSTITUTSIONAL O'ZGARISHLAR TAHLILI.....	16
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich	
BMTNING BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARINI MILLIY DARAJADA AMALGA OSHIRISH: O'ZBEKISTON TAJRIBASI VA USTUVOR YO'NALISHLAR.....	24
Teshaboyev To'liqin Zakirovich	
YASHIL IQTISODIYOTNI IQTISODIY VA HUQUQIY QO'LLAB-QUVVATLASH, INSTITUTSIONAL MEXANIZMLAR VA O'ZBEKISTON TAJRIBASI.....	31
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna	
TAKOMILLASHTIRISH: YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLAR VA O'ZBEKISTON TAJRIBASI	37
Shamsiddin Allayarov	
EKOLOGIYA SOHASIDAGI QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	45
S. Sh. Utemuratova	
EKOLOGIK BARQARORLIK — YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTINING MUSTAHKAM POYDEVORI.....	49
G'afforov X. L.	
MENEJMENT VA BIZNES BOSHQARUVIDA EKOLOGIK, YONDASHUV, ESG TAMOIYILLARI, “YASHIL” STRATEGIYA VA KORPORATIV BOSHQARUV MEXANIZMLARI	58
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich	
РОЛЬ ГРУППЫ ДЕПУТАТОВ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ДВИЖЕНИЯ УЗБЕКИСТАНА В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ	65
Алиханов Борий Батирович Сангинов Саидрасул Сайдакпарович	
YASHIL ISLOHOTLARNI AMALGA OSHIRISH HAMDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA YASHIL PARTIYALARNING GLOBAL AHAMIYATI.....	69
Qo'chqorov Islomjon Nurali o'g'li Xursanov Kamoljon Erkinjon o'g'li	
RESPUBLIKAMIZDA EKOLOGIK SIYOSAT VA XAVFSIZLIK MASALALARI.....	73
Raximov Oybek Raimovich Xofizov Baxriddin Turdievich	
AHOLINING EKOLOGIK MADANIYATINI YUKSALTIRISHDA JAMOATCHILIK ISHTIROKI VA TA'LIM IMKONIYATLARI (STEAM YONDASHUVI MISOLIDA).....	76
N. Matkarimova	
O'ZBEKISTONDA YOSHLAR PARLAMENTINI MUHIM DEMOKRATIK INSTITUT SIFATIDA SHAKLLANTIRISH BOSQICHLARI VA ISTIQBOLDAGI REJALAR.....	80
Abdullayev Muxammadqodir Mashxur o'g'li Xushvaqtov Feruzbek Ilxom o'g'li	
СОТРУДНИЧЕСТВО ПАРЛАМЕНТА УЗБЕКИСТАНА С ННО В ПОВЫШЕНИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ НАСЕЛЕНИЯ	83
Сангинов Саидрасул Сайдакпарович	
OROLBO'YI MINTAQASIDA «SUV IQTISODIYOTI» VA «YASHIL OBLIGATSIYALAR» (GREEN BONDS) TIZIMINI YANADA RIVOJLANTIRISHDA PARLAMENT NAZORATI VA QONUNCHILIK MEXANIZMLARI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	87
Otamuratov Oybek Baxtiyorovich	

INKLYUZIV YONDASHUV ASOSIDA EKOLOGIK TARBIYANI TASHKIL ETISHNING IJTIMOIIY PEDAGOGIK IMKONIYATLARI	93
Xodjayeva Mohira Mirzahmadovna	
KORXONALARNING BARQAROR RIVOJLANISH TIZIMIDA EKOLOGIK VA IJTIMOIIY KO'RSATKICHLAR AUDITI.....	97
Akbarov Azizbek Abdusattarovich	
O'ZBEKISTONDA XALQARO BIZNESNING BARQAROR RIVOJINI TA'MINLASHDA MARKETING VA YASHIL INNOVATSIYALARNING ROLI VA AHAMIYATI.....	103
Sayfullayeva Nigora Fayzulla qizi	
TOZA HUDUDDAN YASHIL TAFAKKURGA — EKOLOGIK ISLOHOTLARNING AMALIY NATIJALARI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	107
Alimardonova Z. M.	
SUV RESURLARIDAN OQILONA FOYDALANISH — BARQAROR TARAQQIYOT OMILI	111
Jo'rayev Komiljon Begmonovich	
Xudoyqulov Avloqul Nurmanovich	
IQLIM O'ZGARISHIGA MOSLASHISH SHAROITIDA SHAHAR VA SANOAT HUDUDLARINI «YASHIL» ZONALASHTIRISHNING HUQUQIY KAFOLATLARI	114
Berdiqulova Munira Faxriddin qizi	
EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA XALQARO HUQUQIY STANDARTLARNI O'ZBEKISTON QONUNCHILIGIGA IMPLEMENTATSIYA QILISH: XALQARO MAJBURIYATLAR IJROSI USTIDAN PARLAMENT NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	118
Egamberdiyeva Sevara Baxodir qizi	
EKOLOGIK MASALALARDA PARLAMENTLARARO HAMKORLIK VA XALQARO TAJRIBA ALMASHINUVI	123
Ergasheva Nodira Toxir qizi	
IQLIM O'ZGARISHIGA MOSLASHUV SIYOSATIDA FARG'ONA VILOYATINING YEROSTI SUVLARI MONITORINGI.....	127
Abdulxayev Zoxidjon	
O'ZBEKISTONDA EKOLOGIK XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA PARLAMENT NAZORATINING NATIJADORLIGI: INSTITUTSIONAL MEZONLAR.....	132
Saburova Juldizxan Axmetovna	
O'ZBEKISTONDA IQLIM O'ZGARISHINING AMUDARYO HAVZASI VA OROLBO'YI HUDUDIDAGI SUV RESURLARI HAMDA QISHLOQ XO'JALIGIGA TA'SIRI	137
Mamadiyarov Dilshod Uralovich	
Xodjiyev Alisher Kuldashevich	

O'ZBEKISTONDA IQLIM O'ZGARISHINING AMUDARYO HAVZASI VA OROLBO'YI HUDUDIDAGI SUV RESURSLARI HAMDA QISHLOQ XO'JALIGIGA TA'SIRI

Mamadiyarov Dilshod Uralovich

Toshkent davlat agrar universiteti moliya-iqtisod ishlari
bo'yicha prorektori, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjiyev Alisher Kuldashevich

Toshkent davlat agrar universiteti «Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi»
kafedrasini mudiri, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta ilmiy xodim
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7023-5556>

Annotatsiya. Ushbu maqolada global va mintaqaviy iqlim o'zgarishlarining Amudaryo havzasi hamda Orolbo'yi hududidagi suv resurslari va qishloq xo'jaligiga ko'rsatayotgan ta'siri ilmiy-tahliliy jihatdan yoritilgan. So'nggi o'n yilliklarda mintaqada havo haroratining ko'tarilishi, tog' muzliklarining jadal erishi va suv tanqisligining kuchayish dinamikasi ko'rib chiqilgan. Shuningdek, Orol dengizi havzasida ekologik barqarorlikni ta'minlash, qishloq xo'jaligini iqlim o'zgarishiga moslashtirish hamda suv tejovchi texnologiyalardan samarali foydalanish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: iqlim o'zgarishi, Amudaryo havzasi, Orol dengizi, suv resurslari, tog' muzliklari, suv sarfi, suv tejovchi texnologiyalar.

Abstract. This article provides a scientific and analytical assessment of the impacts of global and regional climate change on water resources and agriculture in the Amu Darya River Basin and the Aral Sea region. It examines the dynamics of rising air temperatures, the accelerated melting of mountain glaciers, and the increasing scarcity of water resources in the region over recent decades. The article also proposes measures to ensure environmental sustainability in the Aral Sea Basin, adapt agriculture to climate change, and promote the efficient use of water-saving technologies.

Keywords: climate change, Amu Darya River Basin, Aral Sea, water resources, mountain glaciers, water discharge, water-saving technologies.

Аннотация. В статье представлен научно-аналитический анализ воздействия глобальных и региональных изменений климата на водные ресурсы и сельское хозяйство бассейна реки Амударьи и Приаралья. Рассмотрена динамика повышения температуры воздуха, ускоренного таяния горных ледников и усиления дефицита водных ресурсов в регионе за последние десятилетия. Также разработаны предложения по обеспечению экологической устойчивости в бассейне Аральского моря, адаптации сельского хозяйства к изменению климата и эффективному применению водосберегающих технологий.

Ключевые слова: изменение климата, бассейн реки Амударьи, Аральское море, водные ресурсы, горные ледники, расход воды, водосберегающие технологии.

KIRISH

XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asr boshlarida ishlab chiqarish kuchlarining jadal o'sishi, tabiiy resurslardan yetarli darajada oqilona foydalanilmasligi hamda sug'oriladigan yangi yerlarning o'zlashtirilishi oqibatida atrof-muhitda ekologik muvozanat buzilib, ekologik muammolar kuchaydi. Suv atrof-muhitning eng muhim komponentlaridan biri bo'lib, aholi farovonligi, flora va faunaning mavjudligi hamda barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlovchi cheklangan tabiiy resurs hisoblanadi [1, 2].

So'nggi o'n yilliklarda global iqlim o'zgarishi oqibatida suv resurslaridan foydalanish hajmi muttasil ortib bormoqda, bu esa, o'z navbatida, gidrologik rejimga hamda daryo oqimlarining shakllanish jarayonlariga sezilarli darajada salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, Markaziy Osiyo mintaqasida, xususan, O'zbekiston Respublikasida ushbu muammoning dolzarbligi ortib bormoqda. Mintaqa suv resurslarining asosiy qismi mamlakat tashqarisida

— Tojikiston va Qirg'izistonning baland tog'li hududlarida muzliklar hamda qor qatlamlarining erishi hisobiga shakllanadi. Biroq global va mintaqaviy darajadagi harorat ko'tarilishi va anomal issiq kunlar sonining ortishi ushbu tabiiy suv manbalarining zaxiralarini kamaytirib, mavsumiy suv tanqisligini kuchaytirmoqda [3, 4, 5, 6].

Global o'rtacha ko'rsatkich bilan taqqoslaganda, O'zbekiston hududida isish sur'ati yuqori bo'lib bo'lib, o'n yillik uchun 0,2 °C dan oshishi kuzatilmoqda. Bu holat mintaqada yoz oylarida qurg'oqchilik va jazirama issiq kunlar sonining ortishiga, Orolbo'yi hududida esa tuproq va havo muhitining keskin o'zgarishiga sabab bo'ldi [3, 4]. Ushbu tadqiqotning maqsadi — Amudaryo havzasidagi iqlim o'zgarishi dinamikasini, uning suv resurslari va qishloq xo'jaligiga ko'rsatayotgan salbiy oqibatlarini tahlil qilish va ularga qarshi moslashuv (adaptatsiya) choralarini belgilashdan iborat.

Tadqiqot doirasida Amudaryo havzasi hamda Orolbo'yi hududlaridagi ko'p yillik gidrometeorologik ma'lumotlar, iqlim o'zgarishi bo'yicha ma'lumot portalida keltirilgan uzoq muddatli ko'rsatkichlar (havo harorati, yog'in miqdori), meteorologik stansiyalardan olingan harorat va yog'ingarchilik dinamikasi statistikasi hamda gidropostlardagi daryo oqimi ko'rsatkichlari tahlil qilindi [7, 8].

Shuningdek, tadqiqotda kompleks va tizimli tahlil, taqqoslama-geografik metod, matematik-statistik guruhlash va qiyosiy tahlil usullaridan keng foydalanildi. Havzadagi gidrologik jarayonlarni hamda daryo oqimining o'zgaruvchanligini baholashda Darg'anoa gidropostidagi ko'p yillik suv sarfi ma'lumotlari manba sifatida olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Havo harorati va yog'ingarchilik dinamikasi

1901-yildan 2021-yilgacha bo'lgan 120 yillik meteorologik ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Amudaryo havzasida havo harorati yil sayin doimiy ravishda ko'tarilib bormoqda. Trend chiziqlari tahlil qilinganda, ushbu davr ichida hududda o'rtacha havo harorati 0,5 °C dan 1,9 °C gacha, ayrim mahalliy hududlarda esa 2,0 °C dan 2,5 °C gacha ko'tarilgani aniqlandi.

Asosiy ko'rsatkich: Amudaryo havzasi bo'yicha 1991–2020-yillardagi o'rtacha oylik havo harorati 1961–1990-yillardagi mos davrga nisbatan 1 °C ga oshgan.

1-jadval

Amudaryo havzasidagi asosiy iqlimiy va gidrologik ko'rsatkichlar¹

Davr / Parametr	O'rtacha harorat trendi	Yillik yog'ingarchilik xususiyati	Darg'anoa gidropostidagi suv sarfi
1901–1950-yillar	Qisqa tebranishlar	30–105 mm oralig'i (barqaror)	Yuqori oqim zaxirasi
1951–2021-yillar	Keskin ko'tarilish	105–108 mm (tebranishli)	Keskin kamayish tendensiyasi
So'nggi dinamika	+1.0°C ... +2.5°C	Tog'larda kamayish, tekislikda beqarorlik	Yillik suv sarfi 340 m³/s ga kamaygan

Yog'ingarchilik hududlar bo'yicha juda notekis taqsimlangan. Tog'li hududlarda (Tojikiston) yillik yog'ingarchilik miqdori 400–460 mm ni tashkil etsa, tekislik qismida (O'zbekiston, Turkmaniston) bu ko'rsatkich bir necha baravar kamdir. Havzada maksimal yog'ingarchilik 1969-yilda (352,8 mm), minimal yog'ingarchilik esa 1917-yilda (112,9 mm) qayd etilgan [3].

Tog' muzliklarining erishi va daryo oqimiga ta'siri

Global isish tog' tizmalarida (Tyanshan va Pomir) ko'p yillik qor va muzlik zaxiralarining jadal erishiga sabab bo'lmoqda. So'nggi 30–40 yil mobaynida Markaziy Osiyodagi tog' muzliklari maydoni qariyb uchdan biriga qisqargan. Jumladan:

- Shimoliy Tyanshanda muzliklar maydoni 1955-yildan buyon 2 km² ga qisqargan.
- Oq-Shirak tizmasi muzliklari o'z maydonining 23 foizini yo'qotgan.
- Pomir tog'larida 1957–1980-yillarda muzliklar maydoni 16 foizga kamaygan.

Muzliklar maydonining qisqarishi daryo oqimining mavsumiy tebranishlarini keskinlashtirmoqda. Darg'anoa gidropostidagi ma'lumotlarga ko'ra, 1979–1990-yillarda daryoning maksimal o'rtacha yillik suv sarfi 1992,5 m³/s (1985-yil), minimal ko'rsatkich esa 761 m³/s (1988-yil) bo'lgan. 1991–2021-yillar oralig'ida maksimal ko'rsatkich 1500 m³/s (2005-yil), minimal ko'rsatkich esa atigi 413 m³/s (2021-yil) ni tashkil etgan [3].

$$\Delta Q = Q_{1979} - Q_{2021} = 340 \text{ m}^3/\text{s}$$

1 Manba: [3, 8] ma'lumotlari asosida mualliflar tomonidan tuzilgan.

O'rtacha yillik suv sarfi ushbu davrda 340 m³/s ga kamaydi. Yillik oqim hajmi 25 km³ dan kam bo'lgan kam suvli yillarning takrorlanishi 1979–1999-yillar davomida 4 marta kuzatilgan bo'lsa, so'nggi 12 yil ichida bunday holat 10 marta takrorlandi.

Orolbo'yi ekologik holati va qishloq xo'jaligiga ta'siri

Orol dengizi havzasidagi salbiy iqlimiy va gidrologik o'zgarishlar Orol dengizining qurishi va uning o'rnida 6 mln gektardan ortiq maydonda Orolqum sahrosining paydo bo'lishiga olib keldi. Ushbu hududda shamol ta'sirida atmosferaga yiliga 100 million tonnagacha tuz va tarkibida zararli moddalar bo'lgan chang zarrachalari ko'tarilib, uzoq masofalarga tarqalmoqda [4].

Iqlim o'zgarishi va suv yetishmovchiligi qishloq xo'jaligida quyidagi jiddiy muammolarni keltirib chiqarmoqda:

1. Sug'orish me'yorining oshishi: havo harorati 2–3 °C ga oshishi va bug'lanish koeffitsiyentining ortishi sababli ekinlarning vegetatsiya davridagi suvga bo'lgan talabi 10 foizdan 15 foizgacha oshadi.

2. Tuproqning qayta sho'rlanishi: yerosti sizot suvlarining joylashuvi va kuchli bug'lanish oqibatida tuproqning unumdor qatlamida tuz to'planishi faollashadi.

3. Ekinlar hosildorligining pasayishi: erta bahorgi va kech kuzgi sovuqlar hamda anomal issiq va quruq shamollar — garmsellar oqibatida qishloq xo'jaligi ekinlari maydonlarida hosildorlik beqarorlashadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Amudaryo havzasida kuzatilayotgan iqlim o'zgarishi va global isish jarayonlari suv resurslariga va ularning shakllanish rejimiga bevosita salbiy ta'sir ko'rsatib, Orolbo'yi va unga tutash hududlarda qurg'oqchilik hamda suv tanqisligi xavfini orttirmoqda. Mintaqada qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish va suv resurslarini muhofaza qilish uchun quyidagi amaliy va ilmiy choralar amalga oshirilishi lozim:

– Raqamli boshqaruvga asoslangan suv tejovchi texnologiyalarga o'tish: suv resurslaridan foydalanishda tomchilatib, yomg'irlatib va tuproq ostidan sug'orish kabi zamonaviy tejamkor texnologiyalarni bosqichma-bosqich keng joriy etish.

– Ekinlar tarkibi va navlarini maqbullashtirish: qurg'oqchilik va sho'rlanishga chidamli, suvni kam talab qiluvchi, yuqori hosildor ekin navlarini, jumladan, dukkakli ekinlarni hududlarning tabiiy-iqlim sharoitlariga mos ravishda joylashtirish.

– Irrigatsiya tizimlarini modernizatsiya qilish: kanallar va sug'orish tarmoqlarining gidrotexnik inshootlarini betonlashtirish hamda foydali ish koeffitsiyentini (FIK) oshirish orqali texnik va filtratsion yo'qotishlarni kamaytirish.

– Agrotexnik tadbirlarni takomillashtirish: yerlarni kuzda sifatli haydash, tuproq namligini saqlashga xizmat qiluvchi minimal va nol ishlov berish texnologiyalaridan foydalanish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Agaltseva N. *Impact of Climate Change on Water Resources of Uzbekistan* [Elektron resurs]: taqdimot. — Almaty, 2013. — URL: https://unece.org/fileadmin/DAM/env/water/meetings/Assessment/Almaty%20workshop/pdf/day1/Agaltseva_UZ_Climate_Change.pdf (murojaat sanasi: 03.08.2026).
2. Sorg A., Bolch T., Stoffel M., Solomina O., Beniston M. Climate change impacts on glaciers and runoff in Tien Shan (Central Asia) // *Nature Climate Change*. — 2012. — Vol. 2. — P. 725–731. — DOI: 10.1038/nclimate1592.
3. Khodjiev A. Impact assessment of climate change on water resources of the Amu Darya River basin // *E3S Web of Conferences*. — 2023. — Vol. 376. — Art. 02010. — DOI: 10.1051/e3sconf/202337602010.
4. Nabiyeu O'. A. *Iqlim o'zgarishi, uning ta'sirini tushunish va xavfli oqibatlarini baholash, O'zbekistonda iqlim o'zgarishiga moslashish chora-tadbirlari va qo'llash choralari, xorijiy tajriba*: qo'llanma. — Toshkent: O'zMU, 2018. — 63 b.
5. Ageta Y., Iwata S., eds. *Report of Japan–Bhutan Joint Research 1998 on the Assessment of Glacier Lake Outburst Flood (GLOF) in Bhutan*. — Nagoya: Institute for Hydrospheric-Atmospheric Sciences, Nagoya University, 1999. — 161 p.
6. Khromova T. E., Dyurgerov M. B., Barry R. G. Late-twentieth century changes in glacier extent in the Ak-Shirak Range, Central Asia, determined from historical data and ASTER imagery // *Geophysical Research Letters*. — 2003. — Vol. 30, No. 16. — Art. 1863. — DOI: 10.1029/2003GL017233.
7. *Interstate Water Resource Risk Management: Towards a Sustainable Future for the Aral Basin (JAYHUN)* / ed. by O. Olsson, M. Bauer. — London: IWA Publishing, 2010. — XII, 121 p. — DOI: 10.2166/9781780401423.
8. World Bank. *Climate Change Knowledge Portal: Download Data* [Elektron resurs]. — URL: <https://climateknowledgeportal.worldbank.org/download-data> (murojaat sanasi: 03.08.2026).

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Maqsudov Hasan

2026. № 4-maxsus son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

